

<https://doi.org/10.26881/rgtn.2021.02>

MACIEJ KIJOWSKI

Wyższa Szkoła Zarządzania Ochroną Pracy w Katowicach
ORCID 0000-0002-0333-0465

PRZYCZYNEK DO PRZEJMOWANIA PRZEZ POLSKIE
WŁADZE PAŃSTWOWE OD 1945 R. KOSZTÓW POGRZEBÓW
OSÓB ZASŁUŻONYCH. CASUS WSPÓŁTWÓRCÓW
POLITECHNIKI GDAŃSKIEJ: MAKSYMILIANA TYTUSA HUBERA
I STANISŁAWA TURSKIEGO

Wstęp

Gwoli wprowadzenia do tematu opracowania podnieść należy w ogromnym skrócie dwie związane z nim kwestie. Pierwszą jest bez wątpienia kultura funeralna w Polsce Ludowej, niewiele różniąca się od międzywojennej (dość porównać ceremoniały pogrzebów sprawionych zmarłym w latach 1922 i 1964 głowom państwa – Gabrielowi Narutowiczowi i Aleksandrowi Zawadzkiemu), a jeśli w czymkolwiek istotnym, to w tendencjach do uściślenia jej warstwy prawnej i laicyzacji *pompae funebris* (pamiętać należy przy tym, że jeden z pierwszych w odrodzonym państwie pogrzebów świeckich osoby publicznej sprawiono już w 1929 r. gen. bryg. Józefowi Bemowi). Badania nad tą szczególną sferą powojennego życia społecznego nie rozwijają się szczególnie dynamicznie.

Splata się z tą kwestią wspomnienie o początkach utworzonej już wiosną 1945 r. Politechniki Gdańskiej, a sięgnięcie do okoliczności pogrzebów sprawionych dwóm wybitnym jej współtwórcom abstrahuje od akademickiego sporu o to, czy powstała bądź restytuowana niemal bezpośrednio po wyzwoleniu uczelnia była i jest placówką nową, czysto polską, czy też kontynuatorką administrowanej przez Niemcy i Wolne Miasto Gdańsk poprzedniczki.

Pogrzeby państwowe osób zasłużonych

Usus podejmowania decyzji o sprawianiu na koszt państwa pogrzebów osobom zasłużonym w drodze uchwały Rady Ministrów utrwalił się w praktyce ustrojowej

międzywojnia, rządu na uchodźstwie i pierwszych lat powojennych. Wedle uchwały RM z dnia 13 maja 1935 r. pogrzeb marszałka Polski Józefa Piłsudskiego miał się odbyć na koszt państwa¹. Uchwały RM z dnia 8 lipca 1943 r. o uczczeniu zasług Generała Sikorskiego (Dz. U. Nr 8) i z dnia 27 czerwca 1946 r. w sprawie sprowadzenia zwłok gen. Sikorskiego (niepublikowana) dotyczyły podjęcia działań na rzecz przejęcia zwłok premiera celem pochowania odpowiednio „na Wawelu” i „w Ziemi Ojczyściej”. Zgodnie z chwałą RM z dnia 11 września 1947 r. w sprawie pokrycia przez Państwo kosztów kuracji i pogrzebu ś.p. prof. Karola Bohdanowicza przyznano na ten cel 159 743 zł, z kolei uchwałą RM z dnia 17 października 1947 r. w sprawie pokrycia przez Państwo kosztów pogrzebu Podsekretarza Stanu Władysława Czajkowskiego (niepublikowana) wyasygnowano na rzecz jego leczenia i pochówku kwotę 412 586 zł. Z kolei w pkt I uchwały RM z dnia 31 marca 1947 r. o uczczeniu pamięci Generała Broni Karola Świerczewskiego (niepublikowana) postanowiono urządzić mu na koszt państwa „uroczysty pogrzeb”². Stosowana praktyka nie stanowiła jednak przeszkody przed podejmowaniem w przedmiotowej materii decyzji innych organów państwowych, racjonalnych choćby przez wzgląd na odnoszenie ich do faktu śmierci osób wchodzących w skład tychże, czego przykładem jest uchwała Prezydium KRN z dnia 2 listopada 1945 r. (niepublikowana), na mocy której „na wniosek Prezydenta [KRN –M.K.] postanowiono przejąć koszty pogrzebu W[incentego] Witosy na koszt skarbu państwa”³.

Kompetencję Rady Ministrów do podejmowania decyzji w sprawie obciążania Skarbu Państwa kosztami pogrzebów osób zasłużonych przejęło *via facti* Prezydium Rządu na podstawie uchwały RM z dnia 31 maja 1950 r. w sprawie tymczasowego regulaminu prac Prezydium Rządu (niepublikowana). W świetle tego aktu prezydium stanęło przed zadaniem kierowania pracami rządu, w tym rozpatrywania i rozstrzygania spraw o znaczeniu międzyresortowym, kierowania pracą ministerstw czy

¹ Zob. *Uchwała Rady Ministrów. Pogrzeb na koszt państwa*, „Dziennik Białostocki” 14.05.1935, nr 132, s. 1.

² W następstwie podjętej przez Biuro Polityczne KC PPR decyzji „o przejęciu na koszt Państwa kosztów pogrzebu”, *Protokół nr 3 posiedzenia Biura Politycznego z dnia 29 marca 1947 r.* [w:] *Protokoły posiedzeń Biura Politycznego KC PPR 1947–1948*, oprac. i wstęp A. Kochański, Warszawa 2002, seria Dokumenty do Dziejów PRL, s. 36.

³ *Protokół Nr 41 posiedzenia Prezydium Krajowej Rady Narodowej z dnia 2 listopada 1945 r.* [w:] *Protokoły posiedzeń Prezydium Krajowej Rady Narodowej 1944–1947*, wybór, wstęp i oprac. J. Kochanowski, Warszawa 1995, s. 131. H. Sciborowska-Mierzwińska [w:] *O Wincentym Witosie. Relacje i wspomnienia*, zbiór i oprac. J. Borkowski, Warszawa 1984, s. 532 wspomina rozmowę telefoniczną, jaką w przeddzień posiedzenia Prezydium KRN *spiritus movens* komitetu pogrzebowego Stanisław Mierzwa odbył „z przedstawicielem władz państwowych w Warszawie”, który miał zapytać, „czy przewidują panowie, że pogrzeb mógłby być na koszt państwa”, na co S. Mierzwa miał odpowiedzieć: „bardzo prosimy”. Wiadomo skądinąd, że już 31 października 1945 r. w dłuższej rozmowie prezydenta KRN Bolesława Bieruta z premierem Edwardem Osóbką-Morawskim i wiceprezesem Naczelnego Komitetu Wykonawczego Polskiego Stronnictwa Ludowego, ministrem administracji publicznej dr. Władysławem Kiernikiem „ustalono urządzenie pogrzebu na koszt państwa”, *Pogrzeb ś.p. Witosy na koszt państwa. Rząd i KRN wezmą udział w uroczystościach żałobnych*, „Dziennik Ludowy” 12.11.1945, nr 56, s. 1.

podejmowania uchwał w imieniu Rady Ministrów, co prawda, w pilnych przypadkach, lecz ocena zaistnienia takowej pilności należała do samego prezydium⁴. Skoro usytuowanie Prezydium Rządu w systemie organów państwowych zmieniło się w sposób diametralny, słusznie prowadzi to Janusza Trzcńskiego do wyrażenia przekonania, iż stało się ono organem zwierzchnim nad Radą Ministrów, co argumentuje on kompetencją Prezydium Rządu zarówno do kierowania pracami RM, jak i do podejmowania uchwał we wszystkich sprawach należących do kompetencji rządu⁵. Opinię tę wzmacnia nieco późniejsze przejęcie przez Prezydium Rządu dotychczasowych kompetencji Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów⁶ dokonane w art. 2 dekretu z dnia 21 września 1950 r. zmieniającego ustawę o zmianie organizacji naczelných władz gospodarki narodowej (Dz. U. Nr 44, poz. 400 ze zm.). Pozycji ustrojowej prezydium nie zmieniła w znacznym stopniu uchwała nr 1075 RM z dnia 22 listopada 1952 r. – Regulamin prac Prezydium Rządu (niepublikowana), w której zrezygnowano wszakże z fikcyjnego kryterium pilności zawartego w uchwale poprzedniej oraz ustanowiono wprost, że prezydium „jest ośrodkiem kierownictwa pracami Rządu we wszystkich dziedzinach jego działalności” (§ 2), przeto „wydaje rozporządzenia i podejmuje uchwały w zakresie właściwości Rady Ministrów i w jej imieniu, o ile Prezes Rady Ministrów nie skieruje sprawy na plenarne zebranie Rady Ministrów”.

Należy sądzić, iż niedostatek regulacji prawnej w tym względzie z jednej strony, a zbyt konkretny jak na uchwałę RM charakter kompetencji wykonywanej dotąd *via facti* głównie przez rząd, spowodowały konieczność jednoznacznego uporządkowania kompetencji właściwego organu i trybu postępowania. Stało się to w drodze uchwały nr 359 Prezydium Rządu z dnia 16 czerwca 1954 r. o upoważnieniu Prezesa Rady Ministrów do decydowania w sprawie urządzania pogrzebów na koszt Państwa, na mocy której premier otrzymał pozwolenie na podejmowanie takowych decyzji w imieniu Prezydium Rządu wobec „osób szczególnie zasłużonych na polu działalności politycznej, społecznej lub zawodowej” (§ 1) „na wniosek właściwych ministrów (kierowników urzędów centralnych) lub naczelných władz organizacji politycznych, społecznych lub zawodowych” (§ 2).

Modyfikacji i doprecyzowania tych postanowień dokonano zarządzeniem nr 45 Prezesa Rady Ministrów z dnia 16 kwietnia 1960 r. w sprawie pogrzebów osób szczególnie zasłużonych (niepublikowane; dalej: zarządzenie nr 45 PRM): utrzymano kompetencję premiera (ale już nie w imieniu jakiegokolwiek innego organu) do decydowania w sprawie ich urządzania na koszt państwa (§ 1) na wniosek tych samych co dotąd podmiotów (§ 2) oraz powierzono przewodniczącym prezydiów wojewódzkich rad narodowych (rad narodowych miast wyłączonych z województw) decydowanie o przyznaniu zwrotu kosztów pogrzebu weteranów ruchu robotniczego i innych działaczy tego ruchu

⁴ Zob. J. Trzcński, *Prezydium Rządu w PRL* [w:] *Studia nad rządem PRL w latach 1952–1980*, red. M. Rybicki, Wrocław 1985, s. 203–205.

⁵ Tamże, s. 205.

⁶ Zob. tamże, s. 206.

pobierających rentę dla osób szczególnie zasłużonych (§ 3). W zarządzeniu uściślono zarazem pojęcie kosztów pogrzebu, definiując je jako „wydatki związane z urządzeniem pogrzebu i pochowaniem zwłok oraz koszty wybudowania grobu i nagrobka”, nakazano pokrywać je „w ramach środków budżetowych odnośnych resortów lub prezydiiów rad narodowych” (§ 4), prezydium zaś rad, na których terenie znajdują się groby osób pochowanych w trybie § 1 i 3, zobowiązało do opieki nad nimi (o ile zmarli nie pozostawili rodzin) i pokrywania opłat przewidzianych w pierwotnym brzmieniu art. 2 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r., poz. 1947; dalej: u.c.c.z.), chyba że uczyni to rodzina (§ 6 zarządzenia nr 45 PRM). Również właściwe prezydium rad narodowych zostały uznane przez zarządzenie jako kompetentne do organizacji i urządzenia pogrzebu przy uwzględnieniu w miarę możliwości przy budowie grobu i nagrobka życzeń pozostałej rodziny, „w zasadzie w granicach typowych kosztów” (§ 56 zarządzenia nr 45 PRM)⁷.

Po niemal 30 latach stosowania zarządzenia nr 45 PRM miejsce jego zajęło zarządzenie nr 16 Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 lutego 1990 r. w sprawie pogrzebów osób zasłużonych wobec państwa i społeczeństwa (niepublikowane; dalej: zarządzenie nr 16 PRM), zmienione zarządzeniem nr 15 Prezesa RM z dnia 18 lutego 1997 r. (niepublikowanym): pochowanie takowych osób przez organy administracji państwowej (rządowej) może nastąpić na koszt państwa po wyrażeniu przez premiera zgody na wniosek naczelnych lub centralnych organów administracji państwowej albo wojewodów, względnie z jego własnej inicjatywy (§ 1–2), w imieniu zaś premiera działa w tych sprawach Szef Kancelarii Prezesa RM lub osoba upoważniona (§ 2a). Z kolei koszty pochowania, pokrywane ze środków budżetowych wnioskodawców, „obejmują wydatki związane z urządzeniem ceremoniału pogrzebowego oraz wybudowaniem grobu i nagrobka” (§ 3 zarządzenia nr 16 PRM)⁸, a w przypadku braku rodziny zmarłego organizator pogrzebu, *i.e.* terenowy organ administracji rządowej właściwy ze względu na miejsce pochowania, a wobec „osób wojskowych zasłużonych wobec państwa i społeczeństwa” organ wojskowy wyznaczony przez Ministra Obrony Narodowej (§ 4 ust. 1–2 zarządzenia nr 16 PRM)⁹ obciąża się również obowiązkiem opieki nad grobem (§ 5).

⁷ Ponadto w § 7 zarządzenia zawarto nakaz pochowania zwłok na cmentarzu komunalnym, wykorzystanie cmentarza wyznaniowego dozwolone było tylko wtedy, gdy w danej miejscowości nie istniała nekropolia komunalna: w § 8 zarządzenia powtórzono § 3 uchwały nr 359, zatem rodzina zmarłego pochowanego na koszt państwa nadal miała prawo do zasiłku pogrzebowego w pełnej wysokości bez obowiązku udowadniania poniesionych kosztów.

⁸ § 3 ust. 1 zalicza do kosztów pochowania także opłaty przewidziane w art. 2 ust. u.c.c.z. (*vide* § 6 ust. 2 zarządzenia nr 45 PRM), co jest o tyle zaskakujące, że ów art. 2 ust. 3 u.c.c.z. został skreślony przez art. 74 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 1347).

⁹ § 4 ust. 2 zarządzenia nr 16 PRM nakazuje ponadto, by organ wojskowy urządzał ceremoniał pogrzebowy z udziałem wojskowej asysty honorowej. Co istotne, ponieważ postanowienia zarządzenia nr 45 PRM nie dotyczyły pogrzebów osób wojskowych, na podstawie jego § 9 wydane zostało zarządzenie nr 81/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 8 listopada 1960 r. w sprawie

*

Obaj profesorowie pracowali na Politechnice Gdańskiej w latach 1945–1949; Stanisław Turski wyjechał z Gdańska do Warszawy, Maksymilian Tytus Huber – do Krakowa. Pozostali w tych miastach, w nich zmarli i w nich jako osoby zasłużone zostali na koszt państwa pochowani.

Maksymilian Tytus Huber

Urodzony 4 stycznia 1872 r. w Krościenku nad Dunajcem Maksymilian Tytus Huber¹⁰ był najstarszym synem urodzonej w 1851 r. w Pszczynie Marii z Rzezińskich i urodzonego w 1834 r. w Mielcu Maksymiliana Rudolfa Hubera (syna Piotra i Julii z domu Kahl), respicjenta Korpusu Straży Skarbowej. Kształcił się najpierw w krościeńskim domu rodzinnym, później zaś w szkole ludowej w Limanowej i aż 4 gimnazjach (Kraków, Nowy Sącz, Kołomyja, Lwów), C.K. Szkole Politechnicznej we Lwowie i Uniwersytecie Berlińskim¹¹. Pionier i profesor Politechniki Gdańskiej, „kiedy Gdańsk leżał jeszcze w gruzach”, a „olbrzymie masy rumowiska zalegały również gmach politechniki”¹², otrzymał od Ministra Oświaty propozycję objęcia godności jej rektora, odmówił jednak z uwagi na podeszły wiek i stan zdrowia. Ujęty w piśmie rektora z dnia 29 października 1945 r. jako jeden z pierwszych profesorów PG został na Wydziale Mechanicznym kierownikiem Katedry Mechaniki Technicznej

pogrzebów osób wojskowych szczególnie zasłużonych (Dz. Rozk. MON Nr 21, poz. 116), które równoległe z obu zarządzeniami premiera (obowiązywało bowiem do dnia 29 marca 2001 r.) powierzało Ministrowi Obrony Narodowej podejmowanie decyzji w sprawie urządzenia pogrzebu na koszt państwa z własnej inicjatywy lub na wniosek dowódcy okręgu wojskowego (rodzaju Sił Zbrojnych), szefa rodzaju wojska (służby) lub szefa instytucji centralnej MON – wobec szczególnie zasłużonego żołnierza, a na wniosek tychże dowódców (szefów) oraz dowódcy garnizonu albo naczelnej władzy organizacji politycznej lub społecznej – wobec zasłużonej dla wojska osoby niepełniającej już czynnej służby wojskowej (§ 1–2), organizację i urządzenie pogrzebu, zawsze z udziałem wojskowej asysty honorowej, powierzało wyznaczonemu przez właściwego dowódcę (szefa) itd. dowódcy jednostki wojskowej (§ 3), nakazując uwzględnić życzenia rodziny (§ 4 ust. 3) w sposób wskazany w § 5 ust. 2 zarządzenia nr 45 PRM, obciążało tę jednostkę (lub oddział gospodarczy, na którego zaopatrzeniu pozostawała JW) kosztami pogrzebu (§ 4 ust. 1), nakazując pochowanie zwłok na wojskowym cmentarzu garnizonowym, w przypadku jego braku na cmentarzu komunalnym, w ostatniej zaś kolejności na wyznaniowym (§ 5), ponadto w § 6 recypowało przepis § 8 zarządzenia nr 45 PRM w sprawie prawa rodziny do pełnego zasiłku pogrzebowego.

¹⁰ Znany w rodzinnym mieście raczej jako Tytus Maksymilian, uhonorowany zorganizowaniem tam w dniach 2–11 września 1971 r. Ogólnopolskiej Konferencji Mechaniki Ciała Stałego, List kustozsa i przewodniczącego Rady Ośrodka Kultury Turystyki Górskiej Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Pieninach mgr. Ryszarda M. Remiszewskiego do autora z 21 stycznia 2019 r.

¹¹ Zob. Z.S. Olesiak, Z.W. Engel, *Maksymilian Tytus Huber. Biografia i reprinty dzieł naukowych*, Radom 2010, s. 35–39.

¹² A. Rylke, *W służbie okrętu*, Gdynia 1967, s. 296.

oraz Katedry Wytrzymałości Materiałów i Wyższych Zagadnień Mechaniki¹³, tudzież dyrektorem Instytutu Wytrzymałości. Zamieszkał najpierw u Ignacego Maleckiego przy końcu Jaśkowej Doliny, później w politechnicznym Laboratorium Wytrzymałościowym, wreszcie przy ulicy B. Limanowskiego 7 (później A. Puszkina)¹⁴. Był znany, szanowany i lubiany – nie tylko za swoje naukowo-dydaktyczne zaangażowanie, systematyczność, schludność i elegancję, staranną kaligrafię i umiłowanie polszczyzny, ale również zainteresowania humanistyczne, w tym literackie, teatralne, muzyczne (z Bachem, Beethovenem, Chopinem i Franckiem w szczególności) czy – z niemałymi sukcesami – szachowe¹⁵. Do tradycji pierwszych powojennych lat przeszły herbatki organizowane u profesorostwa Huberów co trzeci tydzień (zapewne beztytoniowe, gdyż Huber był wrogiem papierosów), z udziałem m.in. Edwarda T. Geislera i Karola Pomianowskiego – sąsiada z parteru¹⁶. Do historii przeszedł wygłoszony przez Hubera wykład inauguracyjny roku akademickiego 1946/1947 (9 kwietnia 1946 r., „Technika współczesna a wiedza przyrodnicza”¹⁷), za motto którego przyjął słowa *Salus rei publicae suprema lex esto* (Dobro Rzeczypospolitej najwyższym niech będzie prawem) – ich wypowiedzenie na koniec wykładu spotkało się z owacją na stojąco zebranych¹⁸. Jeszcze wśród tych aplauzów na cześć profesora Hubera rektor PG Stanisław Turski ogłosił I rok akademicki za otwarty¹⁹. Uczony rodem z Pienin przeszedł do historii Politechniki Gdańskiej również dlatego, że jako pierwszy – a było to tuż przed śmiercią, 30 listopada 1950 r. – został przez nią wyróżniony godnością doktora *honoris causa*²⁰.

¹³ Zob. K. Kopecki, *Politechnika Gdańska w okresie dziesięciolecia 1945–1955* [w:] *Politechnika Gdańska 1945–1955. Księga Pamiątkowa*, red. M. Des Loges, Warszawa 1958, s. 14–15; S. Łukasiewicz, *Wydział Mechaniczny* [w:] *Politechnika Gdańska 1945–1955...*, s. 251, 253; Z.S. Olesiak, *Na Politechnice Gdańskiej* [w:] *Pionierzy Politechniki Gdańskiej*, kom. red. Z. Paszota, J. Rachoń, E. Wittbrodt, Gdańsk 2005, s. 212–213; H. Jost, *W Gdańsku* [w:] *Pionierzy Politechniki Gdańskiej...*, s. 218–219.

¹⁴ Zob. H. Jost, *W Gdańsku...*, s. 219; tenże, *O profesorze Maksymilianie Tytusie Huberze – inaczej niż zwykle*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” (dalej: KHNT) 1977, nr 2, s. 368.

¹⁵ Zob. H. Jost, *W Gdańsku*, s. 222–224; tenże, *O profesorze...*, s. 368–370; Z.S. Olesiak, Z.W. Engel, *Maksymilian Tytus Huber...*, s. 75.

¹⁶ Zob. H. Jost, *W Gdańsku*, s. 224; tenże, *O profesorze...*, s. 370. Tak jak herbatki u pp. Huberów, „[n]ajlepsze przyjęcia były u Jadzi Geislerowej”, dodaje Zofia Adelowa, cyt. za: B. Szczepuła, *Okno z widokiem na Politechnikę*, Gdańsk 2014, s. 36.

¹⁷ M.T. Huber, *Technika współczesna a wiedza przyrodnicza* [w:] *Pionierzy Politechniki Gdańskiej...*, s. 57–65.

¹⁸ Zob. Z.S. Olesiak, Z.W. Engel, *Maksymilian Tytus Huber...*, s. 27–28; K. Kopecki, *Politechnika...*, s. 16–18; W. Dziwulski, *Profesor Huber – naukowiec, społecznik, ostatni prezes Kasy im. Mianowskiego*, „Pismo PG” 1998, nr 3, s. 15; M. Sadurska, *Zapomniany uczony*, <https://www.gdanskstrefa.com/zapomniany-uczony/> [dostęp: 25.07.2020]; E. Wittbrodt, *Trudne początki* [w:] *Politechnika Gdańska. 50 lat. Wczoraj – dziś – jutro. Rok jubileuszowy 1994/95*, red. B. Ząbczyk-Chmielewska, B. Hakuć, Gdańsk 1995, s. 19, 24; E. Gill, *Wydział Mechaniczny* [w:] *Politechnika Gdańska. 50 lat...*, s. 121; S. Hueckel, *Inżynierskie wspomnienia*, Gdańsk 1981, s. 194.

¹⁹ Zob. E. Gill, *Wydział Mechaniczny...*, s. 121.

²⁰ Zob. W. Dziwulski, *Profesor...*, s. 13; W. Parteka, *Zdarzyło się w...*, „Pismo PG” 2014, nr 1, s. 14; *Doktorzy Honoris Causa Politechniki Gdańskiej / Doctors Honoris Causa of Gdańsk University of Technology* [w:] *Prof. dr Robert J. Cava. Doktor Honoris Causa Politechniki Gdańskiej*, Gdańsk

Zanim trafił do Gdańska, Huber był profesorem znanej mu z lat studiów Politechniki Lwowskiej (od 1908 r.), w tym dwukrotnie (w latach akademickich 1914/1915 i 1921/1922) jej rektorem, a następnie Politechniki Warszawskiej, po opuszczeniu zaś Trójmiasta – Akademii Górniczo-Hutniczej (uprzednio Górniczej) w Krakowie. Do dziś znany jest nie tylko z wybitnych osiągnięć naukowych w dziedzinie mechaniki klasycznej i wytrzymałości materiałów (w tym jako twórca hipotezy naprężenia materiałów znanej jako hipoteza Hubera²¹), lecz również udziału w walkach o Przemysł podczas I wojny światowej, osadzenia przez białogwardzistów w niewoli odbywanej w Kazaniu, nauczania na okupacyjnych tajnych kompletach, tudzież traumatycznych przeżyć w powstaniu warszawskim i pruszkowskim obozie przejściowym dla wypędzonej ludności stolicy²². Warto pamiętać, że Huber wspierał naukę polską, działając w Kasie im. Józefa Mianowskiego (w tym jako jej prezes od 1939 r.), objął też prezesury: w roku 1928 Akademii Nauk Technicznych w Warszawie i w 1933 r. Warszawskiego Towarzystwa Politechnicznego, w 1937 r. został członkiem zagranicznym Akademii Pracy im. Karola Masaryka w Pradze²³, a w roku 1949 otrzymał I Państwową Nagrodę za osiągnięcia w dziedzinie nauki, techniki i organizacji pracy²⁴. Huber stał także na czele Ekspozytury Politechniki Warszawskiej w Zakopanem (od listopada 1944 r. do stycznia 1945 r. tajnej, po wyzwoleniu jawnej) i to w nim zastał go w maju roku 1945 rektor Turski z zaproszeniem do Gdańska – powrót Hubera w rodzinne Karpaty to nie tylko zamieszkanie w willi „Śmigło” na Antałówce (sam ją tak nazwał), ale przede wszystkim wyczerpana praca dydaktyczna, organizacyjna i twórcza, tym bardziej trudna, że poza rękopisem *Teorii sprężystości* i maszynopisem

2014, s. 59; Z. Klębowski, *Maksymilian Tytus Huber (1872–1950)*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego” 1951, nr 44, s. 146, błędnie podaje, że stało się to już w roku 1945, natomiast M. Sadurska (*Zapomniany...*) oraz Z.S. Olesiak, Z.W. Engel, *Maksymilian...*, s. 33, wskazują na październik roku 1949.

²¹ Jako że hipotezę tę sformułowało niezależnie od siebie trzech autorów, nazywa się ją także hipotezą Hubera–Misesa–Hencky’ego (zob. S. Hueckel, *Inżynierskie...*, s. 194, 248), przy czym M.T. Huber wykoncytował ją już w 1904 r., podczas gdy Richard von Mises i Heinrich Hencky odpowiednio w latach 1913 i 1925. Zob. również List prof. dr. hab. inż. Andrzeja Skorupy do autora z 13 czerwca 2021 r. („jako wykładowca przedmiotu «wytrzymałość materiałów» musiałem studentom przedstawiać jego [Hubera –M.K.] hipotezę, podkreślając jego pierwszeństwo przed innymi badaczami, którzy niezależnie od Hubera doszli później do tych samych wniosków”, a „to ważne, gdyż w zachodniej literaturze fachowej nazwisko Hubera jest pomijane”).

²² Zob. M. Sadurska, *Zapomniany...*

²³ Zob. Z.S. Olesiak, Z.W. Engel, *Maksymilian Tytus Huber...*, s. 57–58; W. Dziewulski, *Profesor...*, s. 15.

²⁴ Zob. *Nagrody Państwowe w latach 1948–1955, 1964–1972. Informator*, oprac. J. Adamowiczowa, M. Kotowski, Wrocław 1973, s. 9–10, 59–60. Warto zauważyć, że w wyciągu z protokołu XVIII posiedzenia Komitetu Ministrów do Spraw Kultury z dnia 21 lipca 1949 r. jako inicjałów imion profesora użyto kolejno liter „T.M.”, co sugeruje przyjęcie ordynku, pod którym znany jest on w Krościenku nad Dunajcem; w tymże roku profesor podpisywał się jednak jako „M.T. Huber” (zob. np. jego *List z 15 października 1949 r. do mgr. inż. Zbigniewa Stanisława Olesiaka* [w:] Z.S. Olesiak, Z.W. Engel, *Maksymilian Tytus Huber...*, s. 73).

Stereomechaniki technicznej stracił wszystkie inne materiały naukowe²⁵. Nie żyli już wtedy jego rodzice, zmarli kolejno w latach 1930 (ojciec) i 1935 (matka) w Rzeszowie, ich ostatnim miejscu zamieszkania²⁶.

Edward Gill przypisał Hubera do „wielkich autorytetów grona naukowego”, podkreślając też, że to „jeden z największych ówczesnych uczonych z dziedziny mechaniki”²⁷. Z kolei Aleksander Rylke zaliczył go do grona „wybitnych, światłych i doświadczonych profesorów z prawdziwego zdarzenia”²⁸. W gronie „prawdziwych bohaterów tamtych trudnych czasów” jak najślusniej umieścił Profesora Andrzeja Januszajtisa²⁹.

Zmarły 9 grudnia 1950 r. w Krakowie (w swoim mieszkaniu przy ulicy Kremerowskiej Bocznej 4 m. 5) Huber spoczywa na tamtejszym Cmentarzu Rakowickim, w grobowcu rodzinnym Godlewskich (drugą żoną profesora była Zofia Janina *de domo* Dzieślewska *primo voto* Godlewska³⁰). W 2017 r. zakończyła się renowacja grobowca, zainicjowana przez Zarząd Polskiego Towarzystwa Mechaniki Teoretycznej i Stosowanej, a współfinansowana przez PG, Politechnikę Warszawską, AGH im. Stanisława Staszica w Krakowie (Huber był doktorem *honoris causa* wszystkich tych uczelni) oraz Instytut Podstawowych Problemów Techniki Polskiej Akademii Nauk³¹. Pamięć pioniera PG uczczono, nadając jego imię dwóm zbiornikom – w 1960 r. m/t „Prof. Huber” (został on sprzedany armatorowi radzieckiemu już w fazie wyposażania i wszedł do służby pod banderą ZSRR jako „Bauska”³²) i w 1962 r. m/t „Prof. M.T. Huber”³³. Matką chrzestną obu była znana z portretu pędzla Witkacego córka uczonego Maria Rzepińska, już wtedy znakomita historyczka sztuki, autorka tłumaczenia i opracowania *Traktat o malarstwie* Leonarda da Vinci³⁴.

Uchwałą nr 17 Prezydium Rządu z dnia 10 stycznia 1951 r. w sprawie pokrycia kosztów pogrzebu prof. dr. inż. Maksymiliana Hubera przez Państwo (niepublikowana) (il. 1) zdecydowano wydać na ten cel kwotę 1882 zł 40 gr w uznaniu „wielkich zasług

²⁵ Zob. Z.S. Olesiak, Z.W. Engel, *Maksymilian Tytus Huber...*, s. 17, 21, 25, 55, 62–66; H. Jost, *O Ekspozycje Politechniki Warszawskiej w Zakopanem*, „KHNT” 1984, nr 1, s. 148–150, 152.

²⁶ Zob. M.K. Piechotkova z d. Huber, *Profesor M.T. Huber we wspomnieniach rodzinnych* [w:] Z. Olesiak, Z.W. Engel, *Maksymilian Tytus Huber...*, s. 110.

²⁷ E. Gill, *Wydział Mechaniczny...*, s. 118, 121.

²⁸ A. Rylke, *W służbie...*, s. 291.

²⁹ A. Januszajtis, *Z dziejów gdańskiej nauki i techniki*, Gdańsk 2014, s. 99.

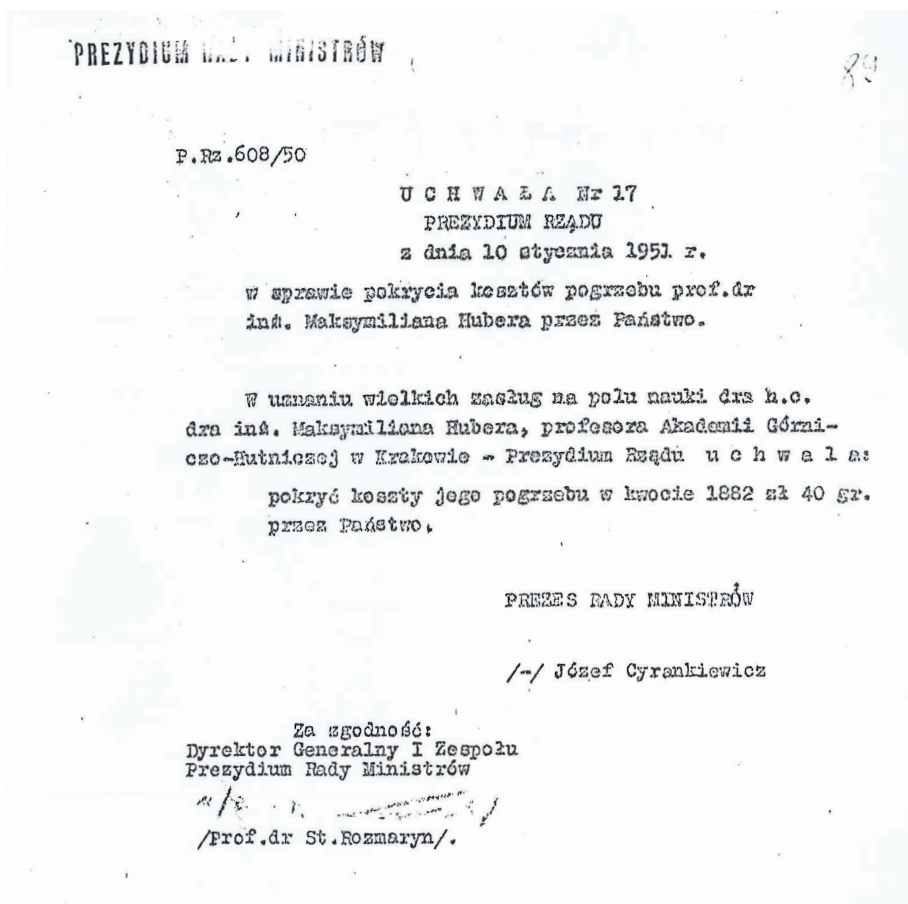
³⁰ Pierwszym mężem przyszłej pani Huberowej był wybitny fizyk prof. Tadeusz Godlewski, zob. Z.A. Klemensiewicz, *Tadeusz Godlewski 1878–1921*, „Postępy Fizyki” 1957, z. 6, s. 617.

³¹ PG wsparła renowację grobowca, w którym spoczywa prof. Maksymilian Tytus Huber, https://pg.edu.pl/aktualnosci/-/asset_publisher/hWGncmoQv7K0/content/pg-wsparla-renowacje-grobowca-w-ktorym-spozywa-prof-maksymilian-tytus-huber [dostęp: 14.08.2021].

³² Zob. Z.S. Olesiak, Z.W. Engel, *Maksymilian Tytus Huber...*, s. 103; Z. Brocki, *Nazwy statków morskich wywodzące się od nazwisk uczonych i techników*, „KHNT” 1964, nr 1, s. 155.

³³ Zob. Z.S. Olesiak, Z.W. Engel, *Maksymilian Tytus Huber...*, s. 103; W. Parteka, *Zdażyło się...*, s. 14.

³⁴ Zob. Z.S. Olesiak, Z.W. Engel, *Maksymilian Tytus Huber...*, s. 103–104; M. Sadurska, *Zapomniane...*

Ilustracja 1. Uchwała nr 17 Prezydium Rządu z dnia 10 stycznia 1951 r. w sprawie pokrycia kosztów pogrzebu prof. dr. inż. Maksymiliana Hubera przez Państwo

Źródło: Archiwum Rady Ministrów.

na polu nauki”. Z tego samego dnia pochodzi okólnik nr 2 Prezesa Rady Ministrów w sprawie zasad opracowywania aktów prawnych podlegających ogłoszeniu w „Monitorze Polskim” (M.P. Nr 2, poz. 20 ze zm.), wydanie uchwały i okólnika w tym samym dniu to jednak koincydencja, akt premiera nie wpłynął bowiem na stosowaną konsekwentnie praktykę niepublikowania ani w tym, ani innym urzędowym publikatorze uchwał wcześniej rządu, później jego prezydium w sprawie sprawiania państwowych pogrzebów. Upływ jednego miesiąca i jednego dnia od daty śmierci profesora do daty jego pochówku z jednej strony, a drobiazgowo wyliczone koszty ceremonii z groszową końcówką z drugiej – dowodzą, że Prezydium Rządu zrefundowało wydatki poniesione uprzednio przez rodzinę Hubera i ewentualnych innych organizatorów jego ostatniego pożegnania.

Pochodzący z zasobów Archiwum Rady Ministrów egzemplarz uchwały³⁵ pozbawiony jest odręcznego podpisu premiera Józefa Cyrankiewicza. Czuję się w obowiązku sprawę tę wyjaśnić. Brak sygnatury szefa rządu w żadnej mierze nie wpływa ani na oryginalność, ani na moc prawną dokumentu, jako że za zgodność pozostawiono go do podpisu dyrektorowi generalnego I Zespołu Prezydium Rady Ministrów Stefanowi Rozmarynowi, wybitnemu konstytucjonalistcie i legislatorowi³⁶, szczególnie wrażliwemu na punkcie sztuki skrupulatnego stanowienia jednoznacznego prawa. Łatwo zauważyć jednak, że on też nie złożył odręcznego podpisu, na podstawie jednak widocznego egzemplarza uchwały stanowiącego skan kserokopii mikrofilmu nie jestem w stanie stwierdzić, kto uczynił to w jego zastępstwie, bo że uczynił, tego jestem pewien: abrewiacja „w/z” poprzedzająca właściwą sygnaturę nie pozostawia wątpliwości. Co do tego, czy Cyrankiewicz ma w Trójmieście dobre konotacje, można mieć – zwłaszcza przez pryzmat wydarzeń Grudnia ‘1970 – pewne wątpliwości³⁷, choć pamiętać trzeba i o tym, że 26 czerwca 1955 r. uczestniczył w Gdyni w obchodach święta Marynarki Wojennej³⁸, 10 września 1967 r. był współgospodarzem wizyty składanej w Gdańsku przez owacyjnie przyjmowanego prezydenta Francji Charlesa de Gaulle’a³⁹, a przez całe lata był stałym niemal gościem sopockiej willi Claaszena⁴⁰.

Nie ma powodów, by sądzić, że premier miałby nie przedłożyć pod rozagę Prezydium Rządu sprawy kosztów pogrzebu uczonego tej miary co Huber. Cyrankiewicz znany był z pomocy okazywanej ludziom kultury i nauki, tudzież ich rodzinom⁴¹. „Dla inteligencji Cyrankiewicz miał zawsze otwartą duszę i kieszeń. Wystarczył

³⁵ Archiwum Rady Ministrów (dalej: ARM), Uchwały Prezydium Rządu, 609/17, Uchwała nr 17 Prezydium Rządu, 10 stycznia 1951 r., mkf. 303, k. 89. Ponadto na k. 90 zawarta jest adnotacja o treści: „Nie podlega ogłoszeniu”.

³⁶ Szerzej: H. Izdebski, *Stefan Rozmaryn 1908–1969* [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 1808–2008*, red. G. Bałtruszajtys, Warszawa 2008, s. 216–217; Z. Jarosz, *Stefan Rozmaryn (1908–1969)* [w:] *Konstytucjonalści polscy 1918–2011. Sylwetki uczonych*, red. A. Szmyt, P. Sarnecki, R. Mojak, Warszawa 2012, s. 295–304.

³⁷ Por. P. Brzeziński, *Zapomniani dygnitarze. Pierwsi sekretarze Komitetu Wojewódzkiego PPR/PZPR w Gdańsku w latach 1945–1990. Szkice biograficzne*, Gdańsk 2013, s. 311.

³⁸ Zob. *Niedzielne uroczystości w Gdyni w dniu święta Marynarki Wojennej były pięknym przeglądem potęgi morskiej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, „Dziennik Bałtycki” 28.06.1955, nr 152 (3427), s. 1, 3.

³⁹ Zob. W. Fułek, R. Stinzing-Wojnarowski, *Kurort w cieniu PRL-u. Sopot 1945–1989*, Gdańsk 2007, s. 188–189; *Kronika Oliwska od 1945 do 1979 roku*, komentarz ks. Z. Iwicki, Gdańsk 2016, s. 90–92, 189.

⁴⁰ Zob. W. Fułek, R. Stinzing-Wojnarowski, *Kurort...*, s. 33, 76, 84, 152, 174; W. Fułek, M. Szemelowski, *Krótką historia nieskończoności. Sopockie molo XX–XXI wiek*, Sopot 2005, s. 84; M. Buchholz-Todoroska, *Willa Ernsta Claaszena* [w:] *Architektura willi i rezydencji sopockich. Projektanci, inwestorzy i użytkownicy w latach 1870–1945*, t. 1, red. M. Buchholz-Todoroska, Sopot 2017, s. 49; o powojennym przeznaczeniu willi Claaszena zob. również H. Domańska (*Magiczny Sopot*, Gdańsk 2007, s. 120–121), choć o premierze Cyrankiewiczu jako gościu willi autorka ta nie wspomina. „Może [...] spotkacie na spacerze [...] Józefa Cyrankiewicza w towarzystwie pięknej Niny Andrycz”, pytają znawcy sopockiego mola W. Fułek, M. Szemelowski, *Krótką historia...*, s. 124.

⁴¹ Zob. P. Lipiński, *Cyrankiewicz. Wieczny premier*, Wołowiec 2016, s. 127–128; E. Syzdek, B. Syzdek, *Zanim zostanie zapomniany*, Warszawa 1996, s. 158–162; A. Schaff, *Moje spotkania z nauką polską*, Warszawa 1997, s. 58, 78.

jeden [...] telefon i sprawa bywała natychmiast załatwiana pozytywnie”, pisał Adam Schaff⁴². Chodzi nie tylko o sprawy socjalne, mieszkaniowe czy lekarstwa z rządowej apteki. Wiekopomnym przykładem inicjatywy premiera jest unikalna w skali świata, a utworzona przezeń Biblioteka Klasyków Filozofii⁴³, w ramach której w latach 1952–2014 ukazało się 209 tomów. A takie przedsięwzięcia jak „Nowy Korbut”, „Słownik języka polskiego”, Narodowe Wydanie Dzieł Adama Mickiewicza czy „Rok Chopinowski” (1949 i 1960)?

Porównać należy koszty pochówku prof. Hubera z pogrzebami innych uczonych i artystów, sfinansowanymi w drodze niepublikowanych uchwał Prezydium Rządu z tego samego roku. Tak w uznaniu zasług „w dziedzinie polskiej teatrologii” wyasygnowano 4880 zł 90 gr w drodze uchwały nr 70 z dnia 3 lutego 1951 r. w sprawie pokrycia kosztów pogrzebu Rulikowskiego Mieczysława przez Państwo. Uchwała nr 183 z dnia 10 marca 1951 r. w sprawie pokrycia kosztów pogrzebu prof. Mieczysława Schultza przez Państwo stała się podstawą wydatkowania na ten cel 3545 zł jako wyrazu uznania dla „wybitnych zasług [...] profesora Akademii Sztuk Plastycznych w Warszawie”. Z kolei 2911 zł 50 gr z budżetu państwa wyasygnowano na mocy uchwały nr 184 z dnia 10 marca 1951 r. w sprawie pokrycia przez Państwo kosztów pogrzebu prof. dra Jana Rutkowskiego, „profesora historii gospodarczej Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego”, czyniąc to w uznaniu jego „wielkich zasług [...] na polu nauki”. Również o wielkich zasługach „na polu nauki” mowa w uchwale nr 233 z dnia 24 marca 1951 r. w sprawie pokrycia kosztów pogrzebu prof. Dr. J. Zawadzkiego⁴⁴ przez Państwo, wskazane zaś w tekście uchwały koszty wyniosły 4700 zł. Zasługi „w dziedzinie upowszechniania i szerzenia muzyki operowej” stały się przesłanką uchwały nr 369 z dnia 26 maja 1951 r. w sprawie pokrycia kosztów pogrzebu Jerzego Gardy przez Państwo, które wyceniono aż na 9366 zł 54 gr. Nietrudno zauważyć, że koszty każdego z tych pogrzebów były większe niż wydatki poniesione na rzecz pochówku Hubera – znacznie większe, jeśli wziąć pod uwagę niemal pięciokrotnie wyższą sumę wydaną na pogrzeb Gardy. Odpowiedź na pytanie o powody takich rozbieżności nie może być jednoznaczna. Wola zmarłego, oczekiwania rodziny, skłonność tejże czy to do skromności i prostoty, czy raczej do rozrzutności, warunki miejscowe i związane z nimi różnice cen za poszczególne usługi – to tylko niektóre z przyczyn. Skarb Państwa, przyjmując domniemanie usprawiedliwienia wszystkich nakładów, zwracał je w całości

⁴² A. Schaff, *Moje...*, s. 58.

⁴³ Zob. tamże; E. Syzdek, B. Syzdek, *Zanim...*, s. 159–160. Premier Cyrankiewicz był faktycznym autorem zarówno decyzji nr GP I-106/51 Prezesa RM z dnia 30 kwietnia 1951 r., jak i zarządzenia nr 77 Prezesa RM z dnia 2 czerwca 1953 r. w sprawie przekazania Polskiej Akademii Nauk „Biblioteki Klasyków Filozofii”; jakkolwiek premierem wydającym formalnie zarządzenie nr 77 był Bolesław Bierut, Cyrankiewicz podpisał ten akt w jego zastępstwie jako wiceprezes RM.

⁴⁴ W tekście uchwały (w tym również jej tytule) występuje jedynie inicjał, chodzi natomiast o prof. dr. hab. inż. Józefa Zawadzkiego, zmarłego 22 lutego 1951 r. w Zalesiu kierownika Katedry i Zakładu Technologii Nieorganicznej PW, byłego jej rektora i dziekana Wydziału Chemii.

co do grosza czy jak w wypadku Gardy do 54 groszy (okrągłą kwotę wydaną na rzecz pochówku Józefa Zawadzkiego poczytuję za wyjątek potwierdzający regułę).

Stanisław Turski

Pismem z dnia 6 stycznia 1986 r. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego zwrócił się do Podsekretarza Stanu w Urzędzie Rady Ministrów „o wyrażenie zgody na pochowanie na Cmentarzu Komunalnym (d. wojskowy) w Warszawie na koszt państwa” zmarłego 3 stycznia 1986 r. w Warszawie byłego rektora Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Gdańskiej prof. dr. Stanisława Turskiego⁴⁵.

Poza UW i PG szczególnie zaangażowany na rzecz badań w zakresie równań różniczkowych⁴⁶ Turski był mocno związany z Uniwersytetem Jagiellońskim: po Andrzeju Turowiczu został (po złożeniu egzaminu tego samego co on dnia – 20 listopada 1928 r.) drugim w historii magistrem matematyki, odkąd krakowska wszechnica zaczęła nadawać ten tytuł; promocję doktorską odbył 28 marca 1935 r., zaś jego rozprawa, recenzowana przez Tadeusza Ważewskiego i Witolda Wilkosza, została opublikowana przez Drukarnię UJ⁴⁷. Wspomniany Andrzej Bernard Turowicz OSB (starszy brat Jerzego), jak wskazuje benedyktyńskie *siglum* – późniejszy katolicki zakonnik, łączył kapłaństwo z pracą naukową w obszarze matematyki, wymagało to jednak zgody władz zarówno zakonnych, jak i państwowych, co się zaś tyczy tych drugich, *placet* dał Turski jako dyrektor Departamentu Studiów Technicznych i Gospodarczych w Ministerstwie Oświaty⁴⁸.

⁴⁵ ARM, Akta dotyczące wydawania zezwoleń na chowanie zmarłych w kwaterze URM na „Powązkach”, 2079/9, Pismo Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (wz. podsekretarz stanu prof. dr hab. Stanisław Nowacki) do podsekretarza stanu w Urzędzie Rady Ministrów dr. Zdzisława Drozda, GM1/193/86, 6 stycznia 1986 r. (z odręcznym: „dyr.[.] Gajda[.] Piesiewicz do realizacji” adresata z 6 stycznia 1986 r.), k. 77; ARM, Akta dotyczące wydawania zezwoleń na chowanie zmarłych w kwaterze URM na „Powązkach”, 2079/9, Pismo dyrektora Biura Administracyjno-Gospodarczego URM Włodzimierza Gajdy (wz. podpis nieczytelny) do Zarządu Technicznego Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy, AGR.903/1/1/86, 7 stycznia 1986 r., k. 78. W dolnej części pierwszego dokumentu (k. 77) w przybliżeniu na wysokości podpisu i pieczęci nadawcy naniesiona została odręcznie jeszcze jedna dekretacja o treści „Recepcja – do realizacji”, opatrzona datą „86–02/07” i podpisem dyrektora BAG URM W. Gajdy; pieczęci brak. Drugą z osób, do których adresowana była dekretacja min. Drozda, był dyrektor Biura Organizacyjnego URM Zbigniew Piesiewicz. W odróżnieniu od uchwały nr 17 załączone skany wykonane zostały z kserokopii oryginału (k. 77) i kserokopii kopii kalkowej (k. 78).

⁴⁶ Zob. A. Pelczar, *Równania różniczkowe w Polsce. Zarys historii do połowy lat siedemdziesiątych XX wieku*, „Wiadomości Matematyczne” 2001, t. 37, nr 1, s. 75.

⁴⁷ List redaktora naczelnego „Wiadomości Matematycznych” prof. UJ dr. Krzysztofa Ciesielskiego do autora z 21 lipca 2021 r.

⁴⁸ Tamże; K. Ciesielski, Z. Pogoda, *Conversation with Andrzej Turowicz*, „The Mathematical Intelligencer” 1988, vol. 10, no. 4, s. 19.

Urodzony 15 maja 1906 r. w Sosnowcu Turski przybył do Gdańska już 5 kwietnia 1945 r., stając na czele Grupy Operacyjnej Ministerstwa Oświaty – jako przewodniczący Komitetu ds. organizacji Politechniki Gdańskiej z nominacji ministra oświaty dr. Stanisława Skrzyszewskiego, znajomego jeszcze sprzed wojny, przystąpił z marszu do tworzenia uczelni⁴⁹. W latach 1945–1946 był prorektorem ds. nauczania PG (jednym z dwóch zastępców rektora Stanisława Łukasiewicza), przy czym równolegle – do roku 1949 – kierownikiem Katedry Matematyki I na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej. Wreszcie w latach 1946–1949 piastował stanowisko rektora Politechniki Gdańskiej, mając za prorektora ds. nauki i nauczania wspomnianego, a nieocenionego Aleksandra Rylkego⁵⁰.

Jako rektor zaangażował się politycznie, przystępując do Polskiej Partii Socjalistycznej (później PZPR). Startował z powodzeniem w wyborach do Sejmu Ustawodawczego w 1947 r. Na fotografiach jest łatwo rozpoznawalny dzięki charakterystycznemu kołnierzu à la Słowacki⁵¹, co ma podobno swą głębszą, obozową genezę. Aresztowany 6 listopada 1939 r. razem z 183 krakowskimi naukowcami⁵² (byli wśród nich także obaj recenzenci jego doktoratu⁵³), zesłany do hitlerowskich katowni – więzienia we Wrocławiu (gdzie zasłynął sukcesami w grze w szachy – jakże ważnej dla Hubera – i upowszechnianiu nauki, by wspomnieć wygłoszoną dla kolegów pogadankę naukową *Komety i gwiazdy spadające*⁵⁴), oraz obozów koncentracyjnych (Sachsenhausen, Oranienburg, Dachau) doznał nie tylko uszczerbku na zdrowiu skutującego późniejszymi kłopotami z poruszaniem się, chodzeniem, ale również psychicznego urazu powodującego, że nigdy już nie założył ani krawata, ani czapki⁵⁵. Doktorat *honoris causa* PG otrzymał 24 maja 1980 r.

Wspólne dla profesorów Hubera i Turskiego zamiłowanie do gry w szachy nie jest najważniejszą cechą łączącą bohaterów artykułów, poza tym bowiem, że należeli do zacnego grona pionierów Politechniki Gdańskiej i wspólnie zainaugurowali jej I rok akademicki, publikowali w uruchomionym w Gdańsku z inicjatywy

⁴⁹ Zob. M. Stryczyński, *Gdańsk w latach 1945–1948. Odbudowa organizmu miejskiego*, Wrocław 1981, s. 105; M. Żakiewicz, *Gdańsk 1945. Kronika wojennej burzy*, Gdańsk 2008, s. 97; M. Bakun, *Lotniczy Gdańsk 1945–1974*, Gdańsk 2014, s. 78; K. Kubik, *Szkołnictwo wyższe w Trójmieście w 1945 roku*, „Kalendarz Gdański” 1985, s. 197–198.

⁵⁰ Zob. *Rektorzy i prorektorzy Politechniki Gdańskiej 1904–2014*, red. B. Mazurkiewicz, Gdańsk 2014, s. 15, 46–47.

⁵¹ „Stanisław Turski jak zawsze w kołnierzyku Słowackiego”, pisał J. Odrowąż-Pieniążek, *Błagam, tylko nie profesor. Wypominania i anegdoty*, Warszawa 2015, s. 34.

⁵² Zob. A. Pelczar, *Równania...*, s. 81; J. Zaborowski, S. Poznański, *Sonderaktion Krakau. W dwudziestą piątą rocznicę 6 listopada 1939*, Warszawa 1964, s. 71; J. Gwiazdomorski, *Wspomnienia z Sachsenhausen. Dzieje uwięzienia profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego 6 XI 1939 – 9 II 1940*, Kraków 1975, s. 15, 273.

⁵³ Zob. A. Pelczar, *Równania...*, s. 76, 81; J. Zaborowski, S. Poznański, *Sonderaktion...*, s. 72; J. Gwiazdomorski, *Wspomnienia...*, s. 15, 21, 37, 274.

⁵⁴ Zob. J. Gwiazdomorski, *Wspomnienia...*, s. 52–53, 58–59.

⁵⁵ Zob. R. Gawkowski, *Poczet Rektorów Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa 2016, s. 302, 306.

Turskiego „Archiwum Mechaniki Stosowanej”⁵⁶: gwoli przykładowi, spotkali się w 1951 r. na łamach tomu 3⁵⁷, w którym Huber pisał o teorii tarcia walca, a Turski – również frapująco – o zastosowaniu całki Fouriera.

W przypadku pogrzebu rektora Turskiego nie sposób mówić o zwrocie kosztów w rozumieniu refundacji dokonanej przez Prezydium Rządu po pogrzebie profesora Hubera. Tym razem Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego bezpośrednio pokryło wszystkie wydatki po otrzymaniu zgody ze strony Podsekretarza Stanu w URM działającego w imieniu premiera (il. 2). Ówczesny prezes RM Zbigniew Messner podkreślił w rozmowie z autorem, że treść dyspozycji w tym zakresie – a więc i w sprawie pogrzebu Turskiego – była mu znana⁵⁸. Pochówek byłego rektora PG sfinansowano w sposób podobny jak i innych osób zasłużonych zmarłych w 1986 r., w tym byłego ministra przemysłu maszyn ciężkich i rolniczych, byłego ambasadora w Austrii Franciszka Adamkiewicza⁵⁹, tudzież byłych posłów na Sejm: sędziego Trybunału Konstytucyjnego Henryka de Fiumela⁶⁰ czy mocno związanego z przed- i powojennym Gdańskiem byłego wiceprzewodniczącego Centralnego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego Stanisława Lenczewskiego⁶¹.

*

Jest powinnością autora oddanie hołdu pamięci pionierów Politechniki Gdańskiej, ale i uszanowanie gestu tych piastunów państwowej władzy, którzy estymę dla dorobku obu uczonych wyrazili w uhonorowaniu ich państwowymi pogrzebami. To od dziesiątków lat jeden z najoczywistszych, najbardziej czytelnych przejawów pośmiertnego docenienia człowieka i jego dzieła.

⁵⁶ Zob. *Bibliografia matematyki polskiej w X-leciu 1944–1954*, „Wiadomości Matematyczne” 1957, t. 2, nr 1, s. 116–117.

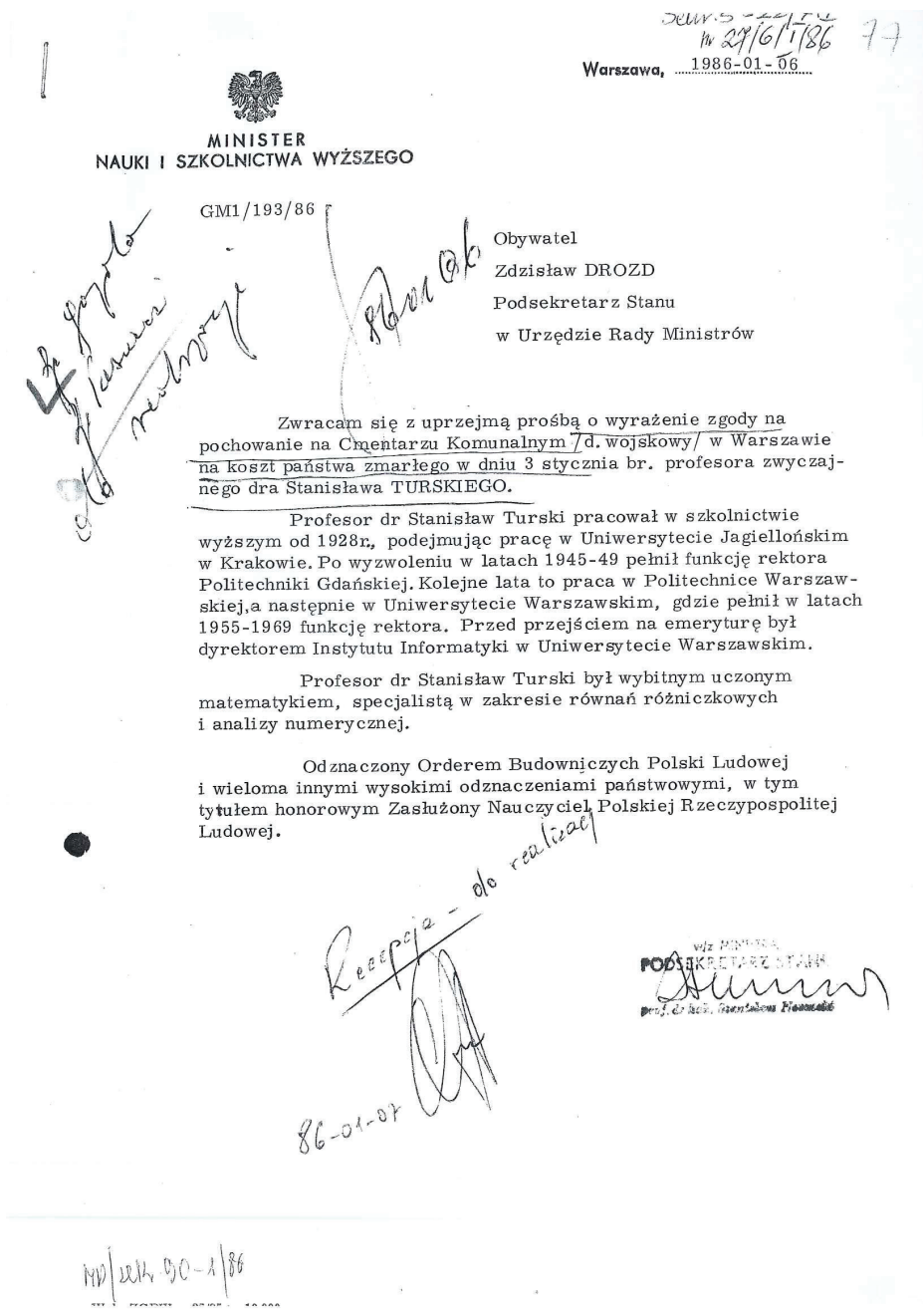
⁵⁷ Zob. tamże, s. 122, 134.

⁵⁸ „Byłem o nich informowany”, stwierdził premier Z. Messner w wypowiedzi udzielonej autorowi 29 lutego 2012 r.

⁵⁹ ARM, 2079/9: Pismo ministra hutnictwa i przemysłu maszynowego mgr. inż. Janusza Maciejewicza do podsekretarza stanu w URM dr. Z. Drozda, GM/284/86, 28 kwietnia 1986 r., k. 68; Pismo dyrektora BAG URM W. Gajdy do Zarządu Technicznego Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy, AGR.903/1/5/86, 29 kwietnia 1986 r., k. 67.

⁶⁰ ARM, 2079/9: Pismo sekretarza Centralnego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego Edwarda Zgłobickiego do podsekretarza stanu w URM dr. Z. Drozda, Sekr./303/86, 18 czerwca 1986 r., k. 63; Pismo dyrektora BAG URM W. Gajdy do Zarządu Technicznego Urzędu m. st. Warszawy, AGR.903/1/8/86, [18] czerwca 1986 r., k. 62.

⁶¹ ARM, 2079/9: Pismo sekretarza CK SD E. Zgłobickiego do podsekretarza stanu w URM dr. Z. Drozda, Sekr./348/86, 11 sierpnia 1986 r. (z dekretacją adresata: „pr. realizować zgodnie z przepisami”), k. 57; Pismo dyrektora BAG URM W. Gajdy do ZT Urzędu m. st. Warszawy, AGR-903/1/10/86, 11 sierpnia 1986 r., k. 56.

Ilustracja 2. Pismo Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego do Zdzisława Drozda Podsekretarza Stanu w Urzędzie Rady Ministrów z dn. 6 stycznia 1986 r.

Źródło: Archiwum Rady Ministrów.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Rady Ministrów:

- Akta dotyczące wydawania zezwoleń na chowanie zmarłych w kwaterze URM na „Powązkach”, 2079/9.
- Pismo dyrektora Biura Administracyjno-Gospodarczego URM Włodzimierza Gajdy (wz. podpis nieczytelny) do Zarządu Technicznego Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy, AGR.903/1/1/86, 7 stycznia 1986 r.
- Pismo dyrektora Biura Administracyjno-Gospodarczego URM Włodzimierza Gajdy do Zarządu Technicznego Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy, AGR.903/1/5/86, 29 kwietnia 1986 r.
- Pismo dyrektora Biura Administracyjno-Gospodarczego URM Włodzimierza Gajdy do Zarządu Technicznego Urzędu m. st. Warszawy, AGR.903/1/8/86, [18] czerwca 1986 r.
- Pismo ministra hutnictwa i przemysłu maszynowego mgr. inż. Janusza Maciejewicza do podsekretarza stanu w URM dr. Zdzisława Drozda, GM/284/86, 28 kwietnia 1986 r.
- Pismo Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (wz. podsekretarz stanu prof. dr hab. Stanisław Nowacki) do podsekretarza stanu w Urzędzie Rady Ministrów dr. Zdzisława Drozda, GM1/193/86, 6 stycznia 1986 r.
- Pismo sekretarza Centralnego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego Edwarda Zgłobickiego do podsekretarza stanu w URM dr. Zdzisława Drozda, Sekr./303/86, 18 czerwca 1986 r.
- Pismo sekretarza Centralnego Komitetu SD Edwarda Zgłobickiego do podsekretarza stanu w URM dr. Zdzisława Drozda, Sekr./348/86, 11 sierpnia 1986 r.
- Uchwały Prezydium Rządu, 609/17, Uchwała nr 17 Prezydium Rządu, 10 stycznia 1951 r., mkf. 303.

Literatura

- Bakun Maciej, *Lotniczy Gdańsk 1945–1974*, Gdańsk 2014.
- Bibliografia matematyki polskiej w X-leciu 1944–1954*, „Wiadomości Matematyczne” 1957, t. 2, nr 1.
- Brocki Zygmunt, *Nazwy statków morskich wywodzące się od nazwisk uczonych i techników*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1964, nr 1.
- Brzeziński Piotr, *Zapomniani dygnitarze. Pierwsi sekretarze Komitetu Wojewódzkiego PPR/PZPR w Gdańsku w latach 1945–1990. Szkice biograficzne*, Gdańsk 2013.
- Buchholz-Todoroska Małgorzata, *Willa Ernsta Claaszena [w:] Architektura willi i rezydencji sopockich. Projektanci, inwestorzy i użytkownicy w latach 1870–1945*, t. 1, red. M. Buchholz-Todoroska, Sopot 2017.
- Ciesielski Krzysztof, Pogoda Zdzisław, *Conversation with Andrzej Turowicz*, „The Mathematical Intelligencer” 1988, vol. 10, no. 4.

- Doktorzy honoris causa Politechniki Gdańskiej / Doctors Honoris Causa of Gdańsk University of Technology* [w:] Prof. dr Robert J. Cava. *Doktor honoris causa Politechniki Gdańskiej*, Gdańsk 2014.
- Domańska Hanna, *Magiczny Sopot*, Gdańsk 2007.
- Dziewulski Waclaw, *Profesor Huber – naukowiec, społecznik, ostatni prezes Kasy im. Miąnowskiego*, „Pismo PG” 1998, nr 3.
- Fulek Wojciech, Stinzing-Wojnarowski Roman, *Kurort w cieniu PRL-u. Sopot 1945–1989*, Gdańsk 2007.
- Fulek Wojciech, Szemelowski Maciej, *Krótką historia nieskończoności. Sopotkie molo XX–XXI wiek*, Sopot 2005.
- Gawkowski Robert, *Poczet Rektorów Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa 2016.
- Gill Edward, *Wydział Mechaniczny* [w:] *Politechnika Gdańska. 50 lat. Wczoraj – dziś – jutro. Rok jubileuszowy 1994/95*, red. Barbara Ząbczyk-Chmielewska, Bożena Hakuć, Gdańsk 1995.
- Gwiazdomorski Jan, *Wspomnienia z Sachsenhausen. Dzieje uwięzienia profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego 6 XI 1939 – 9 II 1940*, Kraków 1975.
- Huber Maksymilian Tytus, *Technika współczesna a wiedza przyrodnicza* [w:] *Pionierzy Politechniki Gdańskiej*, kom. red. Zygmunt Paszota, Janusz Rachoń, Edmund Wittbrodt, Gdańsk 2005.
- Hueckel Stanisław, *Inżynierskie wspomnienia*, Gdańsk 1981.
- Izdebski Hubert, *Stefan Rozmaryn 1908–1969* [w:] *Profesorowie Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 1808–2008*, red. Grażyna Bałtruszajtys, Warszawa 2008.
- Januszajtis Andrzej, *Z dziejów gdańskiej nauki i techniki*, Gdańsk 2014.
- Jarosz Zdzisław, *Stefan Rozmaryn (1908–1969)* [w:] *Konstytucjoniści polscy 1918–2011. Sylwetki uczonych*, red. Andrzej Szmyt, Paweł Sarnecki, Ryszard Mojak, Warszawa 2012.
- Jost Henryk, *O Ekspozyturze Politechniki Warszawskiej w Zakopanem*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1984, nr 1.
- Jost Henryk, *O profesorze Maksymilianie Tytusie Huberze – inaczej niż zwykle*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1977, nr 2.
- Jost Henryk, *W Gdańsku* [w:] *Pionierzy Politechniki Gdańskiej*, kom. red. Zygmunt Paszota, Janusz Rachoń, Edmund Wittbrodt, Gdańsk 2005.
- Klemensiewicz Zygmunt Aleksander, *Tadeusz Godlewski 1878–1921*, „Postępy Fizyki” 1957, z. 6.
- Kłębowski Zenobiusz, *Maksymilian Tytus Huber (1872–1950)*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego” 1951, nr 44.
- Kopecki Kazimierz, *Politechnika Gdańska w okresie dziesięciolecia 1945–1955* [w:] *Politechnika Gdańska 1945–1955. Księga Pamiątkowa*, red. Marian Des Loges, Warszawa 1958.
- Kronika Oliwska od 1945 do 1979 roku*, komentarz ks. Zygmunt Iwicki, Gdańsk 2016.
- Kubik Kazimierz, *Szkolnictwo wyższe w Trójmieście w 1945 roku*, „Kalendarz Gdański” 1985.
- Lipiński Piotr, *Cyrankiewicz. Wieczny premier*, Wołowiec 2016.

- List kustosa i przewodniczącego Rady Ośrodka Kultury Turystyki Górskiej Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Pieninach mgr. Ryszarda M. Remiszewskiego do autora z 21 stycznia 2019 r. (e-mail).
- List prof. dr. hab. inż. Andrzeja Skorupy do autora z 13 czerwca 2021 r. (e-mail).
- List prof. dr. inż. Maksymiliana Tytusa Hubera do mgr. inż. Zbigniewa Stanisława Olesiaka z 15 października 1949 r. [w:] Zbigniew S. Olesiak, Zbigniew W. Engel, Maksymilian Tytus Huber. *Biografia i reprintsy dzieł naukowych*, Radom 2010.
- List redaktora naczelnego „Wiadomości Matematycznych” prof. UJ dr. Krzysztofa Ciesielskiego do autora z 21 lipca 2021 r. (e-mail).
- Łukasiewicz Stanisław, *Wydział Mechaniczny [w:] Politechnika Gdańska 1945–1955. Księga Pamiątkowa*, red. Marian Des Loges, Warszawa 1958.
- Nagrody Państwowe w latach 1948–1955, 1964–1972. Informator*, oprac. Janina Adamowiczowa, Marian Kotowski, Wrocław 1973.
- Niedzielne uroczystości w Gdyni w dniu święta Marynarki Wojennej były pięknym przeglądem potęgi morskiej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, „Dziennik Bałtycki” 28.06.1955, nr 152 (3427).
- Odroważ-Pieniążek Janusz, *Błagam, tylko nie profesor. Wypominania i anegdoty*, Warszawa 2015.
- Olesiak Zbigniew Stanisław, *Na Politechnice Gdańskiej [w:] Pionierzy Politechniki Gdańskiej*, kom. red. Zygmunt Paszota, Janusz Rachoń, Edmund Wittbrodt, Gdańsk 2005.
- Olesiak Zbigniew Stanisław, Engel Zbigniew Witold, *Maksymilian Tytus Huber. Biografia i reprintsy dzieł naukowych*, Radom 2010.
- Parteka Witold, *Zdarzyło się w...*, „Pismo PG” 2014, nr 1.
- Pelczar Andrzej, *Równania różniczkowe w Polsce. Zarys historii do połowy lat siedemdziesiątych XX wieku*, „Wiadomości Matematyczne” 2001, t. 37, nr 1.
- PG wsparła renowację grobowca, w którym spoczywa prof. Maksymilian Tytus Huber*, https://pg.edu.pl/aktualnosci/-/asset_publisher/hWGncmoQv7K0/content/pg-wsparla-renowacje-grobowca-w-ktorym-spozywa-prof-maksymilian-tytus-huber [dostęp: 14.08.2021].
- Piechotkowa z d. Huber Maria Kazimiera, *Profesor M. T. Huber we wspomnieniach rodzinnych [w:] Zbigniew Stanisław Olesiak, Zbigniew Witold Engel, Maksymilian Tytus Huber. Biografia i reprintsy dzieł naukowych*, Radom 2010.
- Pogrzeb ś.p. Witosa na koszt państwa. Rząd i KRN wezmą udział w uroczystościach żałobnych*, „Dziennik Ludowy” 2.11.1954, nr 56.
- Protokół nr 3 posiedzenia Biura Politycznego z dnia 29 marca 1947 r. [w:] Protokoły posiedzeń Biura Politycznego KC PPR 1947–1948*, oprac. i wstęp Aleksander Kochański, Warszawa 2002, seria Dokumenty do Dziejów PRL, z. 15.
- Protokół Nr 41 posiedzenia Prezydium Krajowej Rady Narodowej z dnia 2 listopada 1945 r. [w:] Protokoły posiedzeń Prezydium Krajowej Rady Narodowej 1944–1947*, wybór, wstęp i oprac. Jerzy Kochanowski, Warszawa 1995.
- Rektorzy i prorektorzy Politechniki Gdańskiej 1904–2014*, red. Bolesław Mazurkiewicz, Gdańsk 2014.

- Rylke Aleksander, *W służbie okrętu*, Gdynia 1967.
- Sadurska Maria, *Zapomniany uczony*, <https://www.gdanskstrefa.com/zapomniany-uczony/> [dostęp: 25.07.2020].
- Schaff Adam, *Moje spotkania z nauką polską*, Warszawa 1997.
- Stryczyński Michał, *Gdańsk w latach 1945–1948. Odbudowa organizmu miejskiego*, Wrocław 1981.
- Syzdek Eleonora, Syzdek Bronisław, *Zanim zostanie zapomniany*, Warszawa 1996.
- Szczepuła Barbara, *Okno z widokiem na Politechnikę*, Gdańsk 2014.
- Ściborowska-Mierzwina Helena [w:] *O Wincentym Witosie. Relacje i wspomnienia*, zbiór i oprac. Jan Borkowski, Warszawa 1984.
- Trzciniński Janusz, *Prezydium Rządu w PRL* [w:] *Studia nad rządem PRL w latach 1945–1980*, red. Marian Rybicki, Wrocław 1985.
- Uchwała Rady Ministrów. Pogrzeb na koszt państwa*, „Dziennik Białostocki” 14.05.1935, nr 132.
- Wittbrodt Edmund, *Trudne początki* [w:] *Politechnika Gdańska. 50 lat. Wczoraj – dziś – jutro. Rok jubileuszowy 1994/95*, red. Barbara Ząbczyk-Chmielewska, Bożena Hakuć, Gdańsk 1995.
- Wypowiedź byłego prezesa Rady Ministrów prof. dr. hab. Zbigniewa Messnera udzielona autorowi 29 lutego 2012 r.
- Zaborowski Jan, Poznański Stanisław, *Sonderaktion Krakau. W dwudziestą piątą rocznicę 6 listopada 1939*, Warszawa 1964.
- Żakiewicz Maciej, *Gdańsk 1945. Kronika wojennej burzy*, Gdańsk 2008.

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest przejęcie przez Państwo kosztów pogrzebów pionierów Politechniki Gdańskiej – profesorów Maksymiliana Tytusa Hubera (zmarłego w 1950 r.) i pierwszego rektora Stanisława Turskiego (zmarłego w 1986 r.). Autor przypomina sylwetki obu uczonych i procedury zastosowane po ich śmierci oraz komentuje stanowione w latach 1954, 1960 i 1990 akty prawne składające kompetencję do decydowania o finansowaniu pogrzebów osób zasłużonych początkowo w gestii Prezydium Rządu, a następnie premiera.

Słowa kluczowe: Maksymilian Tytus Huber, Stanisław Turski, Politechnika Gdańska, pogrzeb, państwo

Summary

On covering the costs of funerals of people of merit by Polish state authorities: The case of co-founders of the Gdańsk University of Technology – Maksymilian Tytus Huber and Stanisław Turski

This article concerns covering the costs of the funerals of co-founders of the Gdańsk University of Technology by state authorities. The study presents Professor Maksymilian Tytus Huber (d. 1950) and the first Rector, Professor Stanisław Turski (d. 1986), and discusses procedures applied following their deaths. The author also comments on legal regulations of 1954, 1960 and 1990, which authorised the Presidium of the Government and later the Prime Minister to decide on covering the costs of funerals of people of merit by the state.

Keywords: Maksymilian Tytus Huber, Stanisław Turski, Gdańsk University of Technology, funeral, state